

Adevăratul Mesia, precum se spune, va apărea într-o lume perfect curată, sau perfect sănătoasă. Și, pentru că putem lua în considerare doar această ultimă posibilitate, revelată aproape în totalitate, și care, de altfel, concordă perfect cu ceea ce cunoaștem despre viitor, Mesia are toate șansele să ni se manifeste, răspunzând astfel nu atât unei așteptări străvechi, ci, mai degrabă, unei temeri străvechi."

Asocierea gândirii marelui filosof, care la montarea din 1982 de la „Nottara” nu i-a fost îngăduită pe față, pentru că Emil Cioran era interzis în România, modifica viziunea asupra scriitorului rus și a celebrelor sale personaje?

Ce va fi fost această nouă montare a *Karamazovilor*? Sau, mai exact, ce-a vrut ea să fie?

Chiar dacă succesul nu a fost fulminant, ca în România, depune mărturie, într-un eseu, Adrienne Darvay Nagy: „Cronicile au fost laudative, mai ales la adresa lucrului cu actorii și a luminilor. Un ecou interesant a trezit scena finală, în care Procurorul întors către public îi aruncă acestuia drept în față acuzația conform căreia, la urma urmei, toți suntem de fapt niște karamazovi... Îndrăznesc să cred, pentru că personajele din *Karamazovii* au devenit din nou de mare actualitate în Europa de Est, că, începând cu acel împăunat plin de superioritate, crud, lipsit de limite, paiță hulpavă care este *Fiodor* (Bosze György), până la iresponsabilul, prostul, infatuatul, ușuraticul îndărătnic *Dmitri*, sau cu reprezentanțul atitudinii atât de specific intelectuale, în persoana lui *Ivan* (Trokán Peter) și până la bântuitul de incandescența răzburărilor pentru umilințele îndurate care este *Smerdiakov* (Fazekas István), mulți indivizi din zilele noastre se pot recunoaște în galeria acestor personaje. După cum se pot regăsi printre ei și ceilalți... Dar, din păcate, dintre cei naivi și curați, precum *Alioșa*, au rămas din ce în ce mai puține exemplare pe lume. Criza morală e din ce în ce mai evidentă și mai îngrijorătoare. Iar locul dictaturii politice a fost ocupat de o putere ce devine la fel de necruțătoare, de nimicitoare de moravuri: interesele îi revin dictaturii banului, asupra prezenței amenințătoare a acesteia regizorul român atrăgând atenția încă în declarațiile sale anterioare."

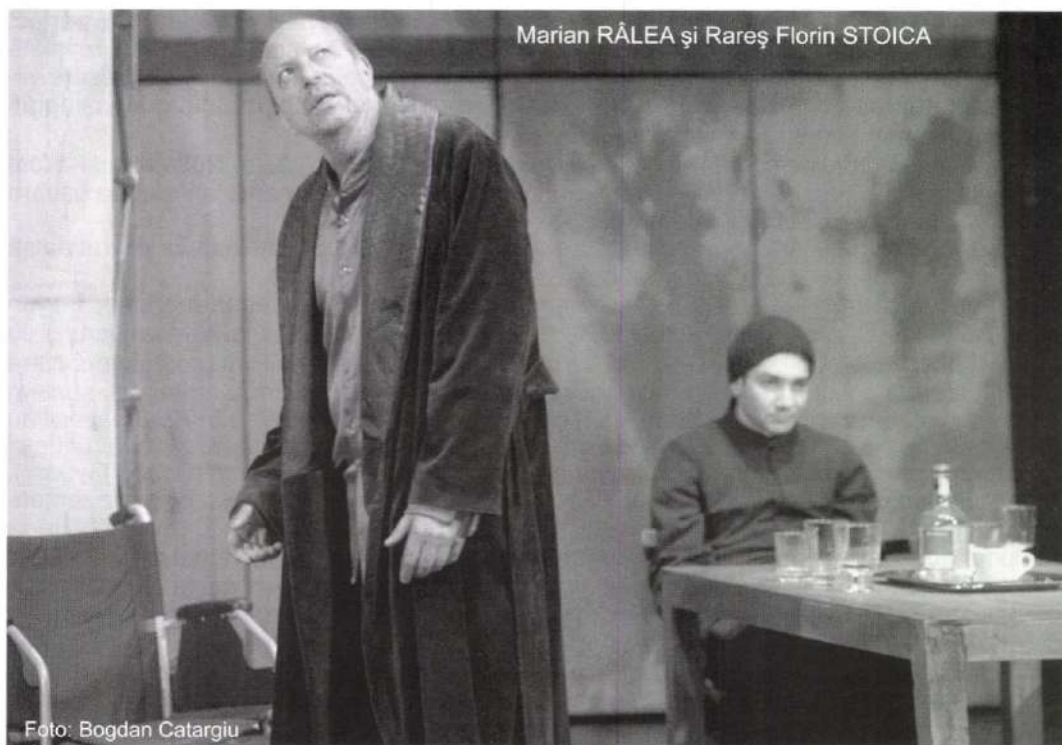
Așadar, Dan Micu neglija „ermetismul filosofic” în favoarea pragmatismului și meschinăriei pe care o critica la *Karamazovii* lui Dostoievski, și inclusiv la contemporanii săi.

Karamazovismul ridicat la rang de doctrină avea acum darul nu numai să caracterizeze o lume, dar și să o justifice. Într-adevăr, nu trecuseră degeaba 11 ani – cât erau, în fapt – de la cealaltă montare. (din volumul *Dan Micu – un destin spulberat*, Fundația Culturală „Camil Petrescu”, revista *Teatrul azi*, București, 2003)

„Karamazovii” sau despre cine este dumnezeul lumii fără Dumnezeu

Întotdeauna e bine să ne întoarcem la Dostoievski, iar uneori e chiar necesar. Suntem, cred, într-un asemenea moment al nevoii de Dostoievski, iar *Frații Karamazov* e chintesența, e romanul care – cum se știe – a fost punctul terminus în viața și opera genialului autor rus. Aici a revenit, a întărit, a suferit o dată în plus pentru cuvintele sale, arse de dorul de adevăr și mântuire. Și a rămas între aceleași întrebări cutremurătoare, numai potrivite lumii noastre grăbite, ostilă îndoielilor metafizice din care credința e tot mai alungată, lăsând cerul gol și morala orfană.

Spectacolul care ne aduce această necesară și binemeritată întoarcere la filosofie, într-un moment în care și teatrul e cuprins de isteria acestei lumi care aleargă parcă spre pieire, se declară – prin regizoarea lui, Nona Ciobanu – preocupat de logos: „Am încercat să fim atenți la forța cuvântului, care trăiește și se întrupează într-un text care spune ceva esențial despre ființa noastră. Cuvântul care ne smulge din confortul interior și ne împinge

Marian RĂLEA și Rareș Florin STOICA

Foto: Bogdan Catargiu

spre întrebări fundamentale, într-o lume invadată de imagine." Această abordare e și prima șansă de izbândă a montării, având în vedere că de prea multe ori, în fața polifoniei romanului, cu nenumăratele lui fire și etaje, în care găsim și acțiune polițistă, și aventură, și iubiri romantice, adaptările din teatru sau film au preferat comercialul. E adevărat, pe de altă parte, că firul ideilor e ca râul ascuns în dialoguri și comentarii arborescente, și de aceea trebuie să știi foarte bine ce urmărești, pentru a produce un spectacol coerent. În montarea de față, regizoarea a avut la îndemână, drept ghid, excelenta dramatizare (de fapt, piesa) scrisă de Horia Lovinescu, împreună cu regizorul Dan Micu, după romanul *Frații Karamazov*, care înglobează personaje și din alte romane ale autorului (*Demonii*, *Crimă și pedeapsă*), subsumate unei analize a karamazovismului, fenomen generat de propovăduirea nihilismului, a negării credinței, în numele unei libertăți absolute, sub deviza *totul e posibil*, din care s-a născut teoria supraomului. Incriminând deopotrivă indivizii și societatea, autorii dramatizării văd în romanul de la care pleacă o sursă de dileme care vulnerabilizează condiția umană, întrebări fără răspuns, de când lumea: cât de liber e omul să facă ce vrea, să ucidă (ca în acest roman), să mintă, să fure, fără o pedeapsă divină sau terestră, ce din păcatele lui poate fi salvat/mântuit prin pocăință și ce poate fi prevenit prin responsabilitatea proprie? E omul mai presus de Dumnezeu? Regizoarea ne atrage atenția și asupra altui sens deductibil din interpretarea etimologică a numelor, respectiv Kara = negru, mazati = a mângăli, a murdări, cu trimitere la perioada cu adevărat neagră prin care trec personajele romanului, la macularea acestora, însoțită de întrebări despre adevărul creștin, despre rostul suferinței. De altfel, spectacolul de la Teatrul Mic are ca motto parabola biblică a bobului de grâu căzut în pământ pentru a rodi, enunțată dramatic de la început, prin sonoritățile grave ale muzicii lui Vasile Șirli, ca un fel de călăuză prin meandrele întu-necate ale poveștii.

Discipol înverdat al regizorului Dan Micu, al cărui spectacol din 1981 de la Teatrul „Nottara” (o capodoperă) nu știu dacă l-a văzut, Nona Ciobanu a operat unele modificări de

accent în textul de referință. Spre deosebire de acesta, centrat pe drama lui Ivan, intelectualul ateu care orchestrează din umbră acțiunea, pentru care s-a introdus în scenariu monologul Marelui Inchizitor, tranșând explicit disputa credință–necredință în defavoarea bisericii, în spectacolul pe care-l comentăm personajul-pivot e *Alioșa*, confidentul mut al celorlalți, care i se spovedesc la tot pasul. Interesantă e și introducerea unui personaj menit să illustreze ispita, în persoana frumoasei Liza, un fel de chemare a plăcerilor lumești cu gust de moarte. Ea are un corespondent în roman, mai ales în relație cu puritatea lui *Alioșa*, dar vorbele sunt altele. Sensul tragic al prezenței personajului e dat de cântecele ei, adevărate litanii, având drept suport texte din *Biblie*, psalmii lui Arghezi sau versuri de Emil Brumaru. Alina Petrică le interpretează cu transfigurare, făcând din aparițiile *Lizei* momente de poem mișcător.

În organizarea materialului epic, de la vizita Karamazovilor la ieromonahul Zosima și ucenicul său *Alioșa*, unde sunt lansate întrebările-cheie despre credință și nimicnicie, trufie și smerenie, și până la aprinderea conflictului între frați, în jurul banilor pentru care Feodor Karamazov-tatăl este omorât, un rol esențial revine conceperii spațiului de joc. Scenograful Peter Kosîr, împreună cu regizoarea, a gândit și realizat un decor foarte ofertant, funcțional și semantic, sub forma unei structuri metalice mobile, care spațiază sugestiv scena. Având imaginea unei construcții neterminate, a unui șantier care se prelungește în unele momente cu proiecții de peisajere romantice, acest spațiu-labirint e, în același timp, metafora spectacolului, corespondentul labirintului sufletesc în care rătăcesc personajele în căutarea adevărului despre ei și despre ceilalți. Mișcările pe orizontală sau verticală, alunecările, basculările creează, totodată, cadre funcționale diferitelor scene, ca de pildă în tabloul Marele Inchizitor, unde Ivan îl domină de la înălțime pe *Alioșa*. (Ceva asemănător era și în decorul lui Dragoș Georgescu din spectacolul de la Teatrul „Nottara”.) Interesantă e și distribuția planurilor în tabloul final al procesului sau modul în care se strâng unghiurile pentru a crea intimitate unor scene în doi.

Cristian IACOB, regizoarea Nona CIOBANU și Marian RÂLEA

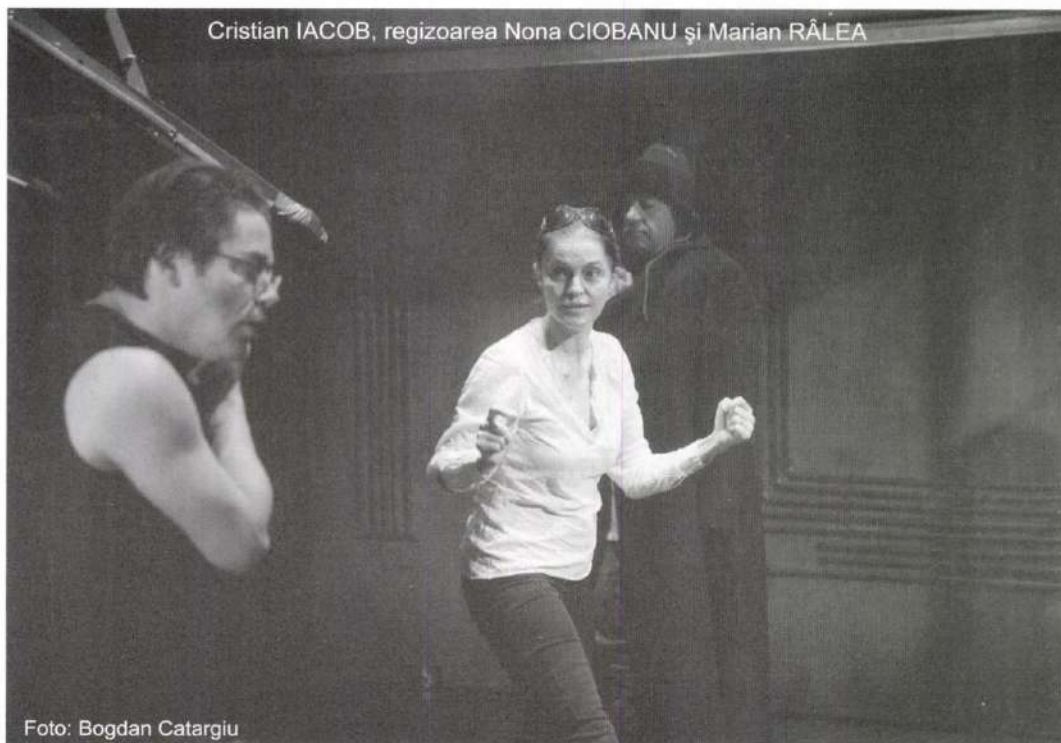

Foto: Bogdan Catargiu

Fără-îndoială, însă, piatra de încercare a spectacolului e distribuția. Surprinzătoare la prima vedere, opțiunile regizoarei sunt confirmate, în grade diferite, de actorii aleși pentru rolurile cardinale: cei patru Karamazovi – tatăl, cei trei fii legitimi, plus bastardul Smerdiakov. Marian Râlea, histrion perfect, corespunde întrutotul imaginii măscăriciului prin care *Feodor Pavlovici* se autodefinește. Numai că, dincolo de această aparență ludică, de măștile de chefliu pehliivan pe care le afișează cu voluptate, se află un ins mult mai complicat, un erou tragicomic, la care interpretul n-a ajuns încă. *Mitea*, în schimb (*Dmitri Karamazov*), își găsește în Radu Zetu o întrupare plauzibilă, recuperând printr-un joc vânos dramatismul acestui exemplar dionisiac, din confruntarea cu apolinicul *Ivan*, fratele filozof. În scena mărturisirii către *Alioșa*, dar și mai înainte, în cearta cu tatăl sau, în puținele momente cu *Grușenka*, păcătosul *Dmitri* trădează combustia tensiunilor sale vitale, din care se naște setea de mântuire. Actorul joacă implicat emoțional, transmițând prin toate mijloacele afinități profunde cu rolul. *Ivan*, în interpretarea lui Cristian Iacob, are un parcurs spectaculos, de la expectativă complice în primele scene, când poza sa reflexivă, dubitativă, naște așteptare și până la declicul cerebral produs de moartea bătrânului, pentru care e învinuit indirect de crimă. Dezbrăcat de poza marțială inițială, actorul exersează acum masca nebuniei, prea vizibil construită, însă. În fine, tulburător de la cap la coadă, Rareș Florin Stoica face din rolul mezinului *Alioșa* un personaj mesianic, jucând cu mare concentrare și vibrație interioară trăirile dilematice ale călugărului, care-și dezbracă sutana într-un dans revelator (admirabilă scena), pentru a o regăsi mai curată ca niciodată. Parcursul lui prin acest purgatoriu e unul înfrigorat și înflăcărat în același timp, căci, arzându-și aripile îngerești, *Alioșa* va regăsi lumina credinței. O mare surpriză: la rândul lui, Bogdan Talașman compune rolul lui *Smerdiakov* cu mare grijă pentru handicapurile personajului, morale (e bastard) și fizice (e epileptic). Ceva esențial îi scapă, însă: inteligența perfidă a persecutului, care vrea să-și ia revanșa în fața fraților, când comite crima, dar și în fața lui Dumnezeu, atunci când se spânzură.

Cristian IACOB și Rareș Florin STOICA

Foto: Bogdan Catargiu

Femeile au, în economia scenariului, un rol, din păcate, diminuat față de ponderea reală din roman (și din piesa lui Lovinescu-Micu). Interpretele, Gabriela Iacob (*Katerina Ivanovna*) și Simona Mihăescu (*Grușenka*) nu reușesc nici ele să impună personajele, lipsindu-le mai cu seamă senzualitatea, despre care se face atâta vorbire în roman. Ca atare, scenele în care apar sunt mai degrabă șterse. O prezență care se reține e cea a Oanei Albu, în mod special când joacă în travesti rolul intrigantului *Rakitin*. Ieromonahul *Zosima* (Petre Moraru) e doar un personaj de fundal, ca și câteva altele, la a căror realizare contribuie cu bună credință Petre Lupu și Avram Birău.

Curajoasei echipe de realizatori a *Karamazovilor* de la Teatrul li Mic se alătură cu generozitate și aceeași cunoscută excelență în materie de muzică de scenă, Vasile Șirli, cel care a amprentat decisiv spectacolul din 1981 și care creează acum, după propriile-i declarații, „o altă pânză discretă, menită să pună în valoare ideea textului în viziunea regizorală actuală”. Starea bună pe care ne-o transmite spectacolul i se datorează în mare parte.

Cuvinte de laudă și pentru programul de sală, alcătuit cu necesara aplecare intelectuală și simț artistic.

P.S. Condițiile improprie în care e obligat să joace Teatrul Mic, a cărui sală a devenit subit periclitată de risc seismic, sunt și pentru acest frumos spectacol o barieră greu de trecut. Înghesuți pe scenă în proximitatea actorilor, spectatorii simt disconfortul unei situații – sperăm cât mai curând remediată.

Teatrul Mic București – *Karamazovii* de Horia Lovinescu și Dan Micu, după romanul *Frații Karamazov* de F.M. Dostoievski. Regia și adaptarea: Nona Ciobanu. Scenografia: Peter Košir, Nona Ciobanu. Costume: Doina Levintza. Light-design: Iulian Bălțătescu. Proiecție video: Peter Košir. Muzica originală: Vasile Șirli. Pregătirea muzicală: Nadia Trohin. Cu: Marian Râlea, Cristian Iacob, Radu Zetu, Rareș Florin Stoica, Bogdan Talașman, Oana Albu, Simona Mihăescu, Gabriela Iacob, Ion Lupu, Avram Birău, Petre Moraru, Alina Petrică. Data premierei: 9 iunie 2017.